

جایگاه تروریسم در حقوق با رویکرد پیشگیری

شاهین مظاهری جبلی

www.ketab.ir

سازمان	مظاهری جلی، شاهین، ۱۳۷۱ -
عنوان و نام پدیدآور	جایگاه تروریسم در حقوق با رویکرد پیشگیری/ شاهین مظاهری جلی.
مشخصات نشر	تهران: فارسیران، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	۱۴۴ ص.
شابک	۱۲۰۰۰ ریال: 978-600-8313-87-8
وضعیت فهرست نویسی	فیا
یادداشت	کتابنامه: ص. ۱۵۲-۱۶۳.
موضوع	تروریسم رایانه‌ای - قوانین و مقررات - ایران
موضوع	Cyberterrorism -- Law and legislation -- Iran
موضوع	جرایم کامپیوتری - قوانین و مقررات - ایران
موضوع	Computer crimes -- Law and legislation -- Iran
موضوع	تروریسم رایانه‌ای - قوانین و مقررات
موضوع	Cyberterrorism -- Law and legislation
موضوع	جرایم کامپیوتری - قوانین و مقررات
موضوع	Computer crimes -- Law and legislation
موضوع	تروریسم رایانه‌ای - ایران - پیشگیری
موضوع	Cyberterrorism -- Prevention -- Iran
موضوع	تروریسم رایانه‌ای - پیشگیری
موضوع	Cyberterrorism -- Prevention
رده بندی کنگره	۱۳۹۷/۵۶/۷۲/۸۰/۷۲ KMHA
رده بندی دیویی	۱۹۴۴ ۳۴۳/۵۵
شماره کتابشناسی ملی	۵۲۶۶۰۲

مرکز آموزش علمی-کاربردی هرنند

<http://harandust.ir>

اصفهان، شهرستان هرنند، بلوار صفار هرنندی، تلفن فکس: ۰۳۱۴۶۴۰۳۶۰۰

جایگاه تروریسم در حقوق با رویکرد پیشگیری

شاهین مظاهری جلی

نویسنده	شاهین مظاهری جلی
طراح جلد	ارمغان علی مروت
مسئول فنی	آرزو بکزانه
صفحه آرایی	مژگان آبادی
چاپ اول	تهران ۱۳۹۷
تعداد	۱۰۰۰ نسخه
ناشر	انتشارات فارسیران
قیمت	۱۲۰۰۰ تومان

تمامی حقوق این اثر محفوظ است. تکثیر یا تولید مجدد آن به هر صورت (چاپ، فتوکپی، صوت، تصویر و انتشار الکترونیکی) بدون اجازه ناشر ممنوع است.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۳۱۳-۸۷-۸

۱۲	دوآمد
۱۸	فصل اول مفهوم شناسی، تاریخچه، مسیر روزیسم سائیری
۲۷	۱-۱- رفتار: اخلال و تخریب
۳۰	۲-۱- سامانه های ارایه دهنده خدمات ضرری
۳۱	۳-۱- رکن روانی
۳۲	فصل دوم راهکارهای پیشگیری از بزه‌دیدگان تروریسم سائیری در حقوق کیفری ایران و اسناد بین‌المللی
۳۳	۱-۲- راهکارهای پیشگیری از بزه‌دیدگان تروریسم سائیری در حقوق کیفری ایران
۳۴	۱-۱-۲- پیشگیری واکنشی یا کیفری
۳۴	۱-۱-۱-۲- قانون جرایم رایانه‌ای مصوب ۱۳۸۸
۳۸	۲-۱-۱-۲- قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۲
۳۹	۳-۱-۱-۲- قانون مجازات نیروهای مسلح مصوب ۱۳۸۲
۳۹	۴-۱-۱-۲- قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰
۴۱	۵-۱-۱-۲- سایر قوانین و مقررات موجود
۴۲	۱-۵-۱-۲- قانون راجع به مجازات اخلال‌گران در صنایع نفت مصوب ۱۶ مهر ۱۳۳۶
۴۳	۲-۵-۱-۲- قانون مجازات اخلال‌گران در تأسیسات آب، برق، گاز و مخابرات کشور مصوب ۱۲ دی ماه ۱۳۵۱
۴۴	۳-۵-۱-۲- قانون مجازات اخلال‌کنندگان در امنیت پرواز هواپیما و خرابکاری در وسایل و تأسیسات هواپیمایی
	مصوب ۱۳۴۹
۴۴	۴-۵-۱-۲- قانون الحاق دولت ایران به کنوانسیون جلوگیری از اعمال غیرقانونی علیه امنیت هواپیمایی کشوری
	مصوب ۱۳۵۲
۴۵	۵-۵-۱-۲- قانون تصویب پروتکل جلوگیری از اعمال خشونت آمیز در فرودگاه‌های در خدمت هواپیمایی
۴۵	کشوری
۴۵	۶-۵-۱-۲- قانون کیفر بزه‌های مربوط به راه آهن مصوب ۳۱ فروردین ۱۳۲۰ و اصلاحات بعدی
۴۶	۷-۵-۱-۲- لایحه مبارزه با تروریسم
۴۷	۲-۱-۲- پیشگیری غیرکیفری

- ۱-۲-۱-۲- پیشگیری اجتماعی
- ۱-۲-۱-۲-۱-۲- پیشگیری اجتماعی جامعه مدار
- ۱-۲-۱-۲-۱-۲-۱-۲- برنامه جامع توسعه تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۴
- ۱-۲-۱-۲-۱-۲-۱-۲- برنامه چهارم توسعه مرتبط به فناوری اطلاعات
- ۱-۲-۱-۲-۱-۲-۱-۲- قانون برنامه پنج ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران
- ۱-۲-۱-۲-۱-۲-۱-۲- مقررات و ضوابط شبکه‌های اطلاع رسانی رایانه‌ای
- ۱-۲-۱-۲-۱-۲-۱-۲- ابلاغیه مقام معظم رهبری درباره سیاست‌های کلی شبکه‌های اطلاع رسانی رایانه‌ای
- ۱-۲-۱-۲-۱-۲-۱-۲- مصوبه شورای عالی اداری در خصوص اتوماسیون نظام اداری و اتصال به شبکه جهانی اطلاع رسانی
- ۱-۲-۱-۲-۱-۲-۱-۲- سیاست تجارت الکترونیکی جمهوری اسلامی ایران
- ۱-۲-۱-۲-۱-۲-۱-۲- سند راهبردی امنیت فضای تبادل اطلاعات مصوب ۱۳۸۴
- ۱-۲-۱-۲-۱-۲-۱-۲- پیشگیری اجتماعی رشد مدار
- ۱-۲-۱-۲-۱-۲-۱-۲- پیشگیری وضعی
- ۱-۲-۱-۲-۱-۲-۱-۲- اقدامات فنی
- ۱-۲-۱-۲-۱-۲-۱-۲- تدابیر فنی پیشگیرانه در سازمان‌ها و ادارات کشور
- ۱-۲-۱-۲-۱-۲-۱-۲- نصب و استقرار دیوار آتشین
- ۱-۲-۱-۲-۱-۲-۱-۲- سیستم‌های تشخیص نفوذ
- ۱-۲-۱-۲-۱-۲-۱-۲- سیستم‌های پیشگیری از نفوذ
- ۱-۲-۱-۲-۱-۲-۱-۲- استفاده از برنامه‌های ضد ویروس
- ۱-۲-۱-۲-۱-۲-۱-۲- مستقل نمودن شبکه‌های کنترل و اداری
- ۱-۲-۱-۲-۱-۲-۱-۲- انجام سنجش نفوذ
- ۱-۲-۱-۲-۱-۲-۱-۲- استفاده از پروتکل رمزنگاری
- ۱-۲-۱-۲-۱-۲-۱-۲- پروتکل HTTPS
- ۱-۲-۱-۲-۱-۲-۱-۲- پروتکل و گواهینامه دیجیتال SSL
- ۱-۲-۱-۲-۱-۲-۱-۲- پالایش یا فیلترینگ
- ۱-۲-۱-۲-۱-۲-۱-۲- راه‌اندازی مرکز داده
- ۱-۲-۱-۲-۱-۲-۱-۲- طرح شبکه ملی اطلاعات
- ۱-۲-۱-۲-۱-۲-۱-۲- اینترنت
- ۱-۲-۱-۲-۱-۲-۱-۲- تولید نرم افزارهای بومی
- ۱-۲-۱-۲-۱-۲-۱-۲- سیستم عامل قاصدک
- ۱-۲-۱-۲-۱-۲-۱-۲- نرم افزار (PVT Pro)
- ۱-۲-۱-۲-۱-۲-۱-۲- موتور جستجوی پارسی جو
- ۱-۲-۱-۲-۱-۲-۱-۲- پست الکترونیکی بومی
- ۱-۲-۱-۲-۱-۲-۱-۲- اقدامات سازمان‌ها و مؤسسات
- ۱-۲-۱-۲-۱-۲-۱-۲- وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات
- ۱-۲-۱-۲-۱-۲-۱-۲- سازمان تنظیم مقررات و ارتباطات رادیویی
- ۱-۲-۱-۲-۱-۲-۱-۲- شرکت ارتباطات زیرساخت
- ۱-۲-۱-۲-۱-۲-۱-۲- سازمان فناوری اطلاعات
- ۱-۲-۱-۲-۱-۲-۱-۲- کارگروه مبارزه با ویروس‌های صنعتی جاسوسی
- ۱-۲-۱-۲-۱-۲-۱-۲- قرارگاه دفاع سایبری
- ۱-۲-۱-۲-۱-۲-۱-۲- مرکز مدیریت امداد و هماهنگی عملیات رخداد رایانه‌ای (ماهر)
- ۱-۲-۱-۲-۱-۲-۱-۲- سازمان پدافند غیرعامل

- ۶۹ ۲-۱-۲-۲-۲-۹- پلیس فضای تولید و تبادل اطلاعات ناجا
- ۶۹ ۲-۱-۲-۲-۲-۱۰- سازمان بررسی جرایم سازمان یافته
- ۷۱ ۲-۱-۲-۲-۲-۱۱- انجمن رمز ایران
- ۷۲ ۲-۱-۲-۲-۲-۱۲- مرکز ملی فضای مجازی
- ۷۲ ۲-۲- راهکارهای پیشگیری از بزه‌دیدگان تروریسم سایبری در اسناد بین‌المللی
- ۷۳ ۲-۱-۲-۲- اقدامات پیشگیرانه کیفری در اسناد بین‌المللی و منطقه‌ای
- ۷۴ ۲-۱-۲-۲-۱- کنوانسیون راجع به جلوگیری از اعمال غیرقانونی علیه امنیت هوایمایی کشوری
- ۷۶ ۲-۱-۲-۲-۲- کنوانسیون جلوگیری از بمبگذاری تروریستی
- ۷۷ ۲-۱-۲-۲-۳- کنوانسیون سرکوب حمایت مالی از تروریسم
- ۷۹ ۲-۱-۲-۲-۴- کنوانسیون توکیو راجع به جرائم و برخی از اعمال ارتكابی دیگر در هواپیما
- ۸۲ ۲-۱-۲-۲-۵- قطعنامه شماره ۱۳۷۳ شورای امنیت
- ۸۲ ۲-۱-۲-۲-۶- اعلامیه راجع به اقدامات ناظر به امحای تروریسم بین‌المللی
- ۸۲ ۲-۱-۲-۲-۷- راهبرد مانع ضد تروریسم سازمان ملل متحد در سال ۲۰۰۵
- ۸۳ ۲-۱-۲-۲-۸- بیانیه رده‌ن شست پیشگیری از جرایم و بسط عدالت کیفری سازمان ملل متحد در سال ۲۰۰۵
- ۸۲ ۲-۱-۲-۲-۹- کنوانسیون اروپای مقابله با تروریسم
- ۸۳ ۲-۱-۲-۲-۱۰- کنوانسیون منطقه‌ای سازمان همکاری‌های منطقه‌ای آسیای جنوبی
- ۸۴ ۲-۱-۲-۲-۱۱- کنوانسیون سازمان همکاری‌های اسلامی در زمینه مبارزه با تروریسم بین‌المللی
- ۸۶ ۲-۱-۲-۲-۱۲- معاهده همکاری میان دولت‌های عضو کشورهای مستقل مشترک‌المنافع در مبارزه با تروریسم
- ۸۷ ۲-۱-۲-۲-۱۳- کنوانسیون سازمان وحدت عرب دربار پیشگیری و مبارزه با تروریسم و پروتکل سال ۲۰۰۴ الحاقی به آن
- ۹۰ ۲-۱-۲-۲-۱۴- کنوانسیون عربی مقابله با تروریسم
- ۹۰ ۲-۱-۲-۲-۱۵- توصیه نامه‌ها و کنوانسیون جرایم سایبرش برای اروپا
- ۹۴ ۲-۱-۲-۲-۱۶- کنوانسیون سازمان کشورهای آمریکایی راجع به پیشگیری و مجازات اعمال تروریستی
- ۹۵ ۲-۱-۲-۲-۱۷- قطعنامه ایجاد فرهنگ جهانی امنیت سایبری و تلاش‌های ملی برای حفاظت از زیرساخت‌های
- ۹۵ اطلاعاتی حساس
- ۹۵ ۲-۱-۲-۲-۱۸- قطعنامه ایجاد فرهنگ جهانی در رابطه با امنیت سایبر
- ۹۵ ۲-۱-۲-۲-۱۹- قطعنامه مبارزه با سوءاستفاده جنایتکارانه از فناوری اطلاعات
- ۹۶ ۲-۱-۲-۲-۲۰- قطعنامه ایجاد فرهنگ جهانی امنیت سایبر و حمایت از زیرساخت‌های اطلاعاتی حساس
- ۹۷ ۲-۲-۲- اقدامات پیشگیرانه غیر کیفری در اسناد بین‌المللی و منطقه‌ای
- ۹۹ ۲-۲-۲-۲- دستورالعمل و توصیه نامه‌های سازمان همکاری و توسعه اقتصادی
- ۱۰۰ ۲-۲-۲-۳- هشتمین نشست سازمان ملل متحد درباره پیشگیری از جرم و اصلاح مجرمین
- ۱۰۱ ۲-۲-۲-۴- راهبرد جهانی ضد تروریسم سازمان ملل متحد در سال ۲۰۰۶
- ۱۰۱ ۲-۲-۲-۳- اقدامات سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای
- ۱۰۱ ۲-۳-۲-۱- اقدامات اتحادیه بین‌المللی مخابرات
- ۱۰۲ ۲-۳-۲-۲- گروه کاری اطلاعات و ارتباطات همکاری اقتصادی آسیا و اقیانوس آرام
- ۱۰۵ ۲-۳-۲-۳- سازمان پلیس جنایی بین‌الملل
- ۱۰۶ ۲-۳-۲-۴- گروه جی هشت
- ۱۰۶ ۲-۳-۲-۶- سازمان امنیت و همکاری اروپا
- ۱۰۷ ۲-۳-۲-۷- مؤسسه بین‌المللی همکاری در مقابل تهدیدات سایبری
- ۱۰۷ ۲-۳-۲-۸- سازمان ناتو
- ۱۰۸ فصل سوم روش‌های حمایت از بزه‌دیدگان تروریسم سایبری در حقوق کیفری ایران و اسناد بین‌المللی
- ۱۰۹ ۱-۳- روش‌های حمایت از بزه‌دیدگان تروریسم سایبری در حقوق کیفری ایران

۳-۱-۱-۱- حمایت کیفری

۳-۱-۱-۱-۱- حمایت کیفری ساده

۳-۱-۱-۱-۱-۱- قانون جرایم رایانه‌ای مصوب ۱۳۸۸

۳-۱-۱-۱-۱-۲- قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۲

۳-۱-۱-۱-۱-۳- قانون مجازات اخلال‌گران در تأسیسات آب، برق، گاز و مخابرات کشور مصوب ۱۲ دی ماه ۱۳۵۱

۳-۱-۱-۱-۱-۴- قانون راجع به مجازات اخلال‌گران در صنایع نفت مصوب ۱۶ مهر ۱۳۳۶

۳-۱-۱-۱-۱-۵- قانون کیفر بزه‌های مربوط به راه آهن مصوب ۳۱ فروردین ۱۳۲۰ و اصلاحات بعدی

۳-۱-۱-۱-۲- حمایت کیفری ویژه یا افتراقی

۳-۱-۲-۱-۱- قانون جرایم رایانه‌ای مصوب ۱۳۸۸

۳-۲-۱-۱-۱- قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۲

۳-۲-۱-۱-۲- قانون مجازات اخلال‌گران در تأسیسات آب، برق، گاز و مخابرات کشور مصوب ۱۲ دی ماه ۱۳۵۱

۳-۲-۱-۱-۳- قانون راجع به مجازات اخلال‌گران در صنایع نفت مصوب ۱۶ مهر ۱۳۳۶

۳-۱-۱-۱-۳- حمایت کیفری دنباله‌دار

۳-۱-۱-۱-۳- قانون جرایم رایانه‌ای مصوب ۱۳۸۸

۳-۲- روش‌های سایبری: راه‌دیدگان تروریسم سایبری در اسناد بین‌المللی

۳-۱-۲-۳- حمایت کیفری

۳-۱-۲-۳- کنوانسیون جرائم سایبری شورای اروپا

۳-۱-۲-۳- کنوانسیون راجع به جلوگیری از اعمال غیرقانونی علیه امنیت هوایمایی کشوری

۳-۱-۲-۳- کنوانسیون جلوگیری از کمک‌گذاری تروریستی

۳-۱-۲-۳- کنوانسیون سرکوب حمایت مالی از تروریسم

۳-۱-۲-۳- کنوانسیون توکیو راجع به مجازات برخی از اعمال ارتكابی دیگر در هوایما

۳-۱-۲-۳- قطعنامه شماره ۱۳۷۳ شورای امنیت

۳-۱-۲-۳- راهبرد جهانی ضد تروریسم سازمان ملل متحد در سال ۲۰۰۵

۳-۱-۲-۳- بیانیه یازدهمین نشست پیشگیری از جرایم بی‌سبب مدالت کیفری سازمان ملل متحد در سال ۲۰۰۵

۳-۱-۲-۳- کنوانسیون اروپایی مقابله با تروریسم

۳-۱-۲-۳- کنوانسیون منطقه‌ای سازمان همکاری‌های آسیای جنوبی

۳-۱-۲-۳- کنوانسیون سازمان کنفرانس اسلامی در زمینه مبارزه با تروریسم بین‌المللی

۳-۱-۲-۳- معاهده همکاری میان دولت‌های عضو کشورهای مستقل و متحدان نافع در مبارزه با تروریسم

۳-۱-۲-۳- کنوانسیون سازمان وحدت آفریقا درباره پیشگیری و مبارزه با تروریسم پروتکل سال ۲۰۰۴ الحاقی به آن

۳-۱-۲-۳- کنوانسیون عربی مقابله با تروریسم

۳-۱-۲-۳- کنوانسیون سازمان کشورهای آمریکایی راجع به پیشگیری و مجازات اعمال تروریستی

۳-۱-۲-۳- قطعنامه ایجاد فرهنگ جهانی امنیت سایبری و تلاش‌های ملی برای حفاظت از زیرساخت‌ها

اطلاعاتی حساس

۳-۱-۲-۳- قطعنامه مبارزه با سوءاستفاده جنایتکارانه از فناوری اطلاعات

۳-۱-۲-۳- قطعنامه ایجاد فرهنگ جهانی امنیت سایبر و حمایت از زیرساخت‌های اطلاعاتی حساس

۳-۱-۲-۳- کنوانسیون بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی

۳-۱-۲-۳- قطعنامه راجع به حمایت از قربانیان تخلفات فاحش بین‌المللی از قواعد بشر بین‌المللی و تخلفات

جدی از حقوق بشردوستانه بین‌المللی

۳-۱-۲-۳- نشست هفتم سازمان ملل متحد درباره پیشگیری از جرم و اصلاح مجرمان

۳-۲-۳- حمایت‌های مدنی

۳-۲-۳- حمایت مادی

۳-۲-۳- کنوانسیون پیشگیری از تروریسم شورای اروپا

- ۱۴۰- ۲-۲-۱-۲- کنوانسیون منع حمایت مالی از تروریسم
- ۱۴۰- ۳-۲-۱-۲- توصیه نامه کمیته وزیران عضو اتحادیه اروپا برای حمایت از قربانیان جرایم
- ۱۴۰- ۴-۲-۱-۲- راهبرد جهانی ضد تروریسم سازمان ملل متحد در سال ۲۰۰۵
- ۱۴۱- ۴-۲-۳- حمایت‌های پزشکی
- ۱۴۳- ۵-۲-۳- حمایت شکلی
- ۱۴۳- ۱-۵-۲-۳- کنوانسیون جرایم سایر
- ۱۴۶- جمع‌بندی و پیشنهادات
- ۱۵۲- تابع

امروزه تروریسم سایبری به یکی از حاشی‌های عمده نظام‌های حقوقی، به خصوص نظام‌های کیفری تبدیل شده است. بزه تروریسم، دیگر از رویکردهای سنتی خود رنگ باخته و به سوی فناوری‌های نوین روی آورده است. در بیشتر کشورهای جهان به خصوص جوامع توسعه یافته، از تأسیسات رایانه‌ای و مخابراتی در انجام امور مهم و اجرایی کشور مانند امور اعتباری و مالی، اتوماسیون‌های اداری، کنترل و نظارت‌های زیرساختی در حوزه‌های صنعتی، نظامی، بهداشتی، و... استفاده می‌شود. زیرساخت‌های حیاتی و اطلاعاتی، به عنوان مهم‌ترین بزه‌دیدگان تروریسم سایبری، بیشترین جذابیت و مطلوبیت را برای تروریست‌های سایبری دارند. با نگاهی به افزایش رخدادها و حمله‌های سایبری علیه بیشتر کشورهای توسعه یافته و بروز خسارات شدید در زیرساخت‌های حیاتی، می‌توان به فاجعه‌آمیز بودن نتایج حملات تروریستی سایبری علیه سیستم‌ها و دارایی‌های پی‌برده که تأثیرات شدیدی بر امنیت فیزیکی، اقتصاد ملی یا ایمنی همگانی خواهند گذاشت. در سال‌های اخیر استفاده از این گونه حملات، علیه تأسیسات مهم و حیاتی دولت‌ها گسترش یافته و به دلیل خصیصه پنهان ماندن هویت بزه‌کاران مذکور، این گونه از تروریسم مورد توجه ویژه اشخاص و دولت‌ها قرار گرفته است. با در نظر گرفتن وضعیت کنونی و بالا گرفتن تنش‌های سیاسی و اقتصادی میان دولت‌ها، حمایت ویژه از بزه‌دیدگان تروریسم سایبری ضروری است. بنابراین در این نوشتار سعی بر آن شده که به بیان و تشریح اقدامات اتخاذ شده در جهت حمایت از بزه‌دیدگان مذکور در حقوق کیفری ایران و اسناد بین‌المللی پرداخته شود؛ تا به خلأهای موجود در هر دو سطح داخلی و بین‌المللی، در زمینه اهتمام به بزه‌دیدگان تروریسم سایبری پی برده شود.

تروریسم یکی از عوامل اصلی و همیشگی اثرگذار در تهدید امنیت ملی کشورها در ابعاد مختلف داخلی و خارجی بوده است. هرچند تروریسم همواره و از گذشته‌های دور به عنوان یک عامل تهدیدکننده امنیت ملی کشورها مطرح بوده؛ اما این پدیده نیز در دنیای امروزی به یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های امنیتی ملت‌ها و دولت‌ها در سراسر جهان تبدیل شده و تحت تأثیر تحولات جهانی شدن، دچار دگرگونی و تغییرات اساسی شده است.

امروزه رایانه به عنوان یکی از وسایل معمولی و مرسوم در جامعه تبدیل شده است که از آن برای انجام امور روزمره مانند انتقال وجوه الکترونیکی، ذخیره حجم وسیعی از اطلاعات مانند اطلاعات پزشکی، اعتباری و مالی، اتوماسیون‌های اداری، کنترل و نظارت‌های زیرساختی در حوزه‌های صنعتی، نظامی، بهداشتی، و... استفاده می‌شود. رایانه با توانایی‌های شگفت‌انگیزی همچون ذخیره‌سازی اطلاعات در حجم بالا، سرعت پردازش زیاد، دسترسی آسان، خستگی‌ناپذیری و محاسن بی‌شمار دیگر، امکانات زیادی را برای بشر به ارمغان آورده است که از جهت دیگر، سبب بروز جرایم نوینی شده که در پایه‌ها با جرایم کلاسیک خطرناک‌تر هستند. تروریسم نیز از مدرنیزه شدن دولت‌ها تأثیر پذیرفته و عمار و اقدامات تروریستی نیز در این راستا، جنبه‌های نوینی به خود گرفته‌اند. این تغییر در شیوه‌های تروریسم، از شیوه سنتی به شیوه‌های الکترونیکی، به یکی از بزرگ‌ترین چالش‌های جوامع مدرن تبدیل شده است. اتصال هرچه بیشتر شبکه‌های رایانه‌ای گوناگون در سراسر جهان و قرار گرفتن حجم بیشتری از اطلاعات ارزشمند بر روی این شبکه‌ها، جذابیت رایانه‌ها و شبکه‌های رایانه‌ای را به عنوان اهداف عملیات تروریستی هرچه بیشتر ساخته است. آن دسته از تهدیدکنندگانی که در این پایان نامه مورد بحث قرار گرفته‌اند، تروریست‌هایی هستند که صرف نظر از ماهیت و اهداف اقداماتشان، نتایج زیادی را به جای می‌گذارند. تروریست‌های سایبری به طور معمول، نقاط حساس و حیاتی جوامع را هدف قرار می‌دهند تا اساسی‌ترین ضربات را به دشمنان خود وارد کنند. دغدغه اصلی تمامی متدافعان این تئاتر وحشتناک، خسارات سنگین و بعضاً جبران‌ناپذیر مالی و جانی است. اشخاص یا گروه‌های تروریستی سایبری با استفاده از امکانات نامحدود و در برخی موارد حتی رایگان، قادر خواهند بود در سرتاسر جهان با فشار دادن کلیدی فضای سایبر را به مخاطره بکشانند و به واسطه استخدام نیروهای متخصص در زمینه فناوری اطلاعات، از جمله، نفوذگران^۱، کرکرها^۲ و با انتشار بدافزارهای مخرب رایانه‌ای در عرض چند ثانیه، هزاران سیستم‌های رایانه‌ای و مخابراتی در جهان را آلوده نمایند. نتایج وحشتناک بر سیستم‌های رایانه‌ای و مخابراتی که در قالب جاسوسی رایانه‌ای، سرقت داده‌ها، تخریب برنامه و

1. Hacker

2. Cracker

داده‌های رایانه‌ای ارتکاب می‌یابد، منجر به تخریب سخت افزارهای رایانه‌ای، مختل شدن خطوط نیرو، اختلال در سیستم‌های اورژانسی، و در برخی موارد منجر به صدمات شدید جسمانی و روانی در افراد جامعه می‌گردد. با نگاهی به افزایش رخدادها و حمله‌های سایبری علیه بیشتر کشورهای توسعه‌یافته و بروز خسارات شدید در زیرساخت‌های حیاتی، می‌توان به فاجعه‌آمیز بودن نتایج حملات تروریستی سایبری علیه سیستم‌ها و دارایی‌های پی برد که تأثیرات شدیدی بر امنیت فیزیکی، اقتصاد ملی یا ایمنی همگانی خواهد گذاشت.

با توجه به شیوع حملات سایبری در سرتاسر جهان، لزوم توجه به بزه‌دیدگان تروریسم سایبری در حقوق موضوعه و اسناد بین‌المللی دیده می‌شود. کشور ما نیز از حملات سایبری مستثنی نبوده به طوری که در سال‌های اخیر، به دلیل شدت گرفتن مخالفت‌های سران کشورهای اروپایی و غربی به ادامه فعالیت‌های ست‌های در ایران، حملاتی به قصد مختل کردن این تأسیسات، از سوی برخی کشورها از قبیل اسرائیل و آمریکا صورت گرفته است. در خصوص موضع حقوق کیفری ایران در مقابله با تروریسم سایبری، ایران گفت که قانون‌گذار کیفری ایران فاقد جرم‌انگاری مستقل در مورد تروریسم و جرایم آن است و در رافع سیاست جنایی ایران مبتنی بر سیاست مصداقی است و می‌توان مواردی را که با مفهوم تروریسم مطابقت است تشخیص داد. از جمله موارد جرم‌انگاری شده که می‌توان برای مقابله با تروریسم استناد کرد، محرمانه است و البته عده‌ای معتقدند که با جرم‌انگاری عنوان فقهی محاربه می‌توان با تروریسم و آشکار کردن آن مقاله کرد ولی آشکار است که با توجه به گسترش فن‌آوری‌های نوین و استفاده گروه‌های تروریستی از آن، دیگر محاربه قادر نیست به تمامی این رفتارها پاسخ دهد. بنابراین با توجه به ماهیت و ابزارهای مورد استفاده توسط تروریست‌های سایبری و خلاء ناشی از قوانین کیفری و غیرکیفری، تلفات و خسارت‌های زیان‌بارتری را نسبت به دیگر انواع تروریسم متحمل خواهیم شد. گستردگی فضای سایبر و به‌خداست گفتن آن توسط اکثر افراد جامعه و زیرساخت‌های کشور، طیف گسترده‌ای از مباحث را پیرامون بزه‌دیدگان این پدیده و چگونگی حمایت و جبران خسارت‌های وارد آمده به آن‌ها را چه در حقوق داخلی کشورمان و کشورهای دیگر و چه در سطح بین‌الملل شکل داده است.

در این میان آن چه از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، توجه به بزه‌دیدگان تروریسم سایبری است که به نوعی بزه‌دیده سایبری محسوب می‌شوند و نمی‌توان همانند دیگر انواع بزه‌دیدگان تروریسم، به دلیل موقعیت و مکان بزه که در دنیای مجازی قرار دارند، با شیوه‌ای یکسان از آن‌ها حمایت نمود. بدین منظور در سال‌های اخیر، جرم‌شناسان خارجی و افراد دیگری به شاخه‌ای جدید از بزه‌دیده‌شناسی، به عنوان بزه‌دیده‌شناسی سایبری، به منظور تبیین نقش افراد جامعه و محیط

سایبر در شکل‌گیری بزه‌های رایانه‌ای پرداخته‌اند. بر این اساس پرداختن به نیازهای بزه‌دیدگان تروریسم سایبری و همچنین اقدامات و روش‌های پیشگیری از این بزه به منظور حمایت بیشتر از بزه‌دیدگان ضروری به نظر می‌رسد. با توجه به مطالعات اولیه، این موضوع در حوزه جرم‌شناسی بزه‌دیده‌شناسی و حقوق جزای اختصاصی جای می‌گیرد. بدین منظور در نوشتار حاضر، به تبیین تروریسم سایبری و روش‌های ارتکاب آن، بررسی قوانین موجود در زمینه تروریسم سایبری در حقوق داخلی ایران و اسناد بین‌المللی، پیشگیری از وقوع تروریسم سایبری و حمایت از بزه‌دیدگانی که در اثر حملات تروریستی سایبری، خسارت و صدمه می‌بینند می‌پردازیم.

بنابراین مطالب این نوشتار بر اساس سه فصل بررسی می‌شوند. در فصل اول، به کلیات و مفاهیم رایج و حقوقی مرتبط با موضوع مورد بحث پرداخته می‌شود. در فصل دوم، به طور تخصصی وارد موضوع بحث شده و به روش‌های پیشگیری از وقوع تروریسم سایبری در راستای حمایت از بزه‌دیدگان تروریسم سایبری در حقوق کیفری ایران و اسناد بین‌المللی پرداخته می‌شود و در فصل سوم، به عنوان آخرین فصل این نوشتار، به انواع حمایت‌های موجود در حقوق کیفری ایران و اسناد بین‌المللی در زمینه حمایت از بزه‌دیدگان تروریسم سایبری اشاره می‌گردد.

با توجه به رشد روز افزون انشایش در زمینه فناوری اطلاعات و ارتباطات و همچنین درگیر شدن هرچه بیشتر جوامع به استفاده از این ابزارها و پیشرفت‌های دیگری که در اثر به‌کارگیری آن‌ها حاصل شده، به مراتب جوامع بشری آسیب‌پذیری‌های بیشتری پیدا کرده‌اند. نقش مهم رایانه و اینترنت و ترغیب مجرمان و تروریست‌ها برای استفاده از آن‌ها به عنوان یک ابزار مناسب برای حمله به اهدافشان غیرقابل انکار است. این تغییر در شیوه‌های تروریسم، از شیوه سنتی به شیوه‌های الکترونیکی، به یکی از بزرگ‌ترین چالش‌های جوامع مدرن تبدیل شده است.

اتصال هر چه بیشتر شبکه‌های رایانه‌ای گوناگون در سراسر جهان و قرار گرفتن حجم بیشتری از اطلاعات ارزشمند بر روی این شبکه‌ها، جذابیت رایانه‌ها و شبکه‌های رایانه‌ای را به عنوان اهداف حملات تروریستی سایبری هرچه بیشتر ساخته است. بنابراین روز به روز انگیزه مهاجمین احتمالی برای آغاز حمله علیه اهداف سایبری افزوده می‌گردد. انگیزه‌های اقتصادی، صنعتی و نظامی در این میان از همه چشمگیرتر به نظر می‌رسند. بارزترین ویژگی فضای سایبر، دسترسی‌پذیر ساختن سریع با حداقل هزینه کلیه اطلاعات آنلاین است که بسیاری از نمونه‌های آن را در تارنماهای شبکه جهانی اینترنت شاهد هستیم. این دسترسی‌پذیری، برای همگان فراهم آمده و هیچ گونه تبعیضی اعمال نشده است. با وجود این شرایط، به نظر می‌رسد در متزلزل شدن برخی مفاهیم حساس و اساسی، به ویژه امنیت، تردیدی باقی نمانده باشد. امنیت همانند فضای سایبر،

آنقدر انعطاف پذیر است که در هر سطح و کیفیتی، معنا و کاربرد خود را حفظ می‌کند. آن دسته از تهدیدکنندگانی که در این پژوهش مورد توجه قرار گرفته‌اند، تروریست‌هایی هستند که صرف نظر از ماهیت و اهداف اقداماتشان، نتایج زیان‌باری به جای می‌گذارند. معمولاً آن‌ها نقاط حساس و حیاتی جوامع را هدف قرار می‌دهند تا اساسی‌ترین ضربات را به دشمنان خود وارد کنند و با توجه به ماهیت شبکه‌های اینترنتی که در دسترس همگان قرار دارد، اهداف و نتایج فعالیت‌های خود را در عرض کوتاه‌ترین زمان در سطح جهان اطلاع رسانی کنند.^۱

البته سهولت و کم هزینه بودن ارتکاب این اقدامات نیز از اهمیت قابل توجهی برخوردار است، لذا این گروه‌ها همواره به پیشرفته‌ترین ابزارها برای رسیدن به اهداف شوم خود مجهز هستند. با این حال، هزینه اقدامات تروریستی به اندازه عمر بشر طولانی است، اما نه تنها هیچ‌گاه درباره آن اتفاق نظر وجود داشته، بلکه معانی بعضاً متعارضی به آن نسبت داده شده است. عده‌ای آن را تاکتیک و دیگران استراتژی دانسته‌اند. برخی آن را جنایت و گناهی نابخشودنی و گروهی وظیفه الهی و واکنش موجبات عدل و ستم برشمرده‌اند. در هر حال قدر مسلم این است که تروریسم ابزاری برای رسیدن به هدف است. در این باره استاکارشناسان، تروریسم را این گونه نموده است: «ارتکاب هدفمند خشونت یا تهدید به آن، به منظور ایجاد وحشت و یا رفتار مقهورانه در قربانی و یا در ناظران آن عمل یا تهدید»^۲

اما دغدغه اصلی تمامی مخاطبان این مآثر وحشتناک، خسارات سنگین و بعضاً جبران ناپذیر مالی و جانی است، آن هم از جانب کسانی که مسئولیت این نقش آفرینی کرده‌اند و حتی حاضرند برای رسیدن به اهدافشان، از ارزشمندترین سرمایه‌شان، یعنی جانشان بگذرند؛ لذا ایستادگی در برابر یا به حداقل رساندن خساراتشان، بدون برنام‌ریزی اصولی و راهبردی نه تنها نتیجه بخش نیست؛ ممکن است منجر به تشدید این گونه اقدامات نیز بشود. آن چه در این راستا بیشتر مورد توجه قرار دارد، بزه دیده است. بزه دیده کسی است که: «به دنبال یک جرم آسیب و زیان و آزار می‌بیند»^۳

در این خصوص باید با همدردی و احترام و عزت و شرف انسانی با قربانیان جرایم تروریستی رفتار کرد. آن‌ها حق دارند به خاطر لطمه‌ای که دیده‌اند و به صورتی که در قانون مقرر شده است، به سازوکارهای اجرای عدالت و جبران غرامت فوری دسترسی داشته باشند. به این

۱. کلاریک، اندرو. ام، و یانچوسکی، لئخ، ترجمه: نژاد شلمانی، ابراهیم. (۱۳۸۹). مقدمه ای بر جنگ سایبر و تروریسم سایبر، چاپ اول. تهران: بوستان حمید

۲. طیب، علیرضا. (۱۳۸۴). تروریسم، تاریخ، جامعه شناسی، گفتمان، حقوق، چاپ دوم. تهران: نی.

۳. رایجیان اصلی، مهرداد. (۱۳۹۰). الف. پژوهش‌های حقوقی حمایتی، چاپ دوم. تهران: دادگستر.

منظور که قربانی بتواند به جبران غرامت خود دست یابد، باید سازوکارهای قضایی و اجرایی را نیز مقرر و تقویت نمود. تجربه در بسیاری از کشورها نشان داده است که یک راه مؤثر برای رسیدگی به نیازهای متعدد قربانیان جرایم تروریستی به خصوص این نوع خاص از تروریسم، وضع برنامه‌هایی است که حمایت اجتماعی، روان‌شناختی، عاطفی و مالی را فراهم سازند و در حیطه نهادهای اجتماعی و عدالت کیفری به طور مؤثر به قربانیان کمک کنند. بعضی کشورها علاوه بر مقرراتی که به قربانی اجازه می‌دهد علیه مرتکب جرم اقامه دعوی کند، قوانینی را وضع کرده‌اند که حق قربانی برای جبران خسارت و شرکت در جلسات دادرسی را به رسمیت شناخته‌اند؛ این امکانات باعث بازشناسی^۱ رد و رنج قربانی می‌شوند.

۱. نمایان، پیمان. (۱۳۹۰). واکنش‌های عدالت کیفری به تروریسم، چاپ اول. تهران: میزان.